

۱۰ راهکار برای نوآوری و شکوفایی در فعالیتهای قرآنی

تهیه کننده : مهشید کلانتری
سال تحصیلی ۸۸ - ۱۳۸۷
دبستان ملایک

راهکارهایی برای نوآوری و شکوفایی در فعالیتهای قرآنی

در هفته بزرگداشت مقام و منزلت معلم، مناسب است که متولیان و مسئولان آموزش و پرورش به این سؤال پاسخ دهند که: با گذشت دو سال از رهنمودهای مقام معظم رهبری درباره مهجوریت قرآن در آموزش و پرورش، آیا مطالبات معظم له مورد توجه لازم قرار گرفته است؟ در طول این دو سال، چه برنامه ریزی‌هایی صورت گرفته و چه اقداماتی انجام شده و کدام یک از نوآوری‌ها امسال باید به شکوفایی برسد؟

رهبر معظم انقلاب در روز معلم سال ۱۳۸۵ فرمودند: «قرآن حقیقتاً در آموزش و پرورش مهجور است. انتظار این بود که پس از انقلاب کار، کارستانی در این زمینه صورت پذیرد. کارهایی هم شده است، اما قرآن باید در آموزش و پرورش نهادینه شود. ما در این زمینه نیازمند تحول اساسی هستیم.»

مهجوریت قرآن در آموزش و پرورش را می‌توان از ابعاد مختلف مورد نقد و بررسی قرار داد. از جایگاه قرآن در برنامه ریزی استراتژیک و کلان آموزش و پرورش و فلسفه تعلیم و تربیت، سند ملی آموزش و پرورش و سند برنامه درسی ملی گرفته تا مسائل مربوطه به حوزه اجرا، نظارت و ارزشیابی.

در اینجا تنها به بیان برخی از راهکارهای عمده و اساسی و در عین حال اثربخشی در فرآیند نوآوری و شکوفایی و رفع مهجوریت از قرآن در آموزش و پرورش اشاره می‌شود.

۱- بازنگری در اهداف کلی

اغلب اوقات اصول، اهداف، رویکردها و کلیات آموزش‌ها و فعالیتهای قرآنی مفروض گرفته می‌شوند و در نتیجه نوآوری‌ها صرفاً معطوف عوامل و اجزای فرعی می‌شود.

به عنوان مثال:

شناخت کامل اهداف آموزش قرآن در هر یک از دوره‌های تحصیلی و یا هدف از تشکیل دارالقرآن‌ها در آموزش و پرورش و... مثلاً هدف از آموزش قرآن در کلاس اول تا سوم ابتدایی آموزش مهارت روخوانی و در کلاس‌های چهارم و پنجم آموزش روان‌خوانی آیات کتاب درسی است و یا در دوره راهنمایی هدف از آموزش قرآن، علاوه بر ارتقاء مهارت روان‌خوانی قرآن کامل، آموزش درک عبارات و آیات ساده و پرکار برد قرآن کریم و انس و ارتباط دانمی دانش‌آموزان با قرآن است.

۲- توجه به فرهنگ آموزش قرآن

امروزه در دنیا و مخصوصاً کشورهای پیشرو به مقوله آموزش به عنوان یک رویداد فرهنگی نگاه می‌شود. آموزش و پرورش کشور ژاپن نمونه بارز این مطلب است. توجه به فرهنگ آموزش قرآن در کشورهای مشرق زمین یک نیاز اساسی است زیرا که این کشورها از جمله ایران، بسیاری از رفتار و حتی افکار خود را از فرهنگ، ادبیات، عرفان و ادیان خود به دست می‌آورند بی‌توجه به فرهنگ‌سازی در امر آموزش و یادگیری باعث می‌شود که تعلیم و تربیت از عمق لازم برخوردار نباشد. اساس موفقیت پیامبر اعظم(ص) و بزرگان دینی و همچنین آیات روح بخش قرآن توجه ویژه به عامل فرهنگ‌سازی است.

۳- قرآن خوانی مقدم بر قرآن دانی

به این مثال توجه کنید، شما کودک خود را برای یادگیری نماز به مسجد یا کانون فرهنگی می فرستید. او در مدت کوتاهی با صحیح خوانی، فصیح خوانی، تلفظ حروف خاص عربی، ترجمه عبارات نماز، آداب و شرایط و احکام عملی نماز آشنا می شود، اما این کودک در این آموزش ها به این مسئله نمی رسد که باید در طول زندگی خود نماز بخواند.

هر ساله اعتبارات زیادی صرف آموزش قرآن به افراد بزرگسال، معلمان و... می شود. این آموزش ها نه تنها در آموزش و پرورش بلکه توسط سایر نهادها مانند سازمان تبلیغات اسلامی (نهضت قرآن آموزی) آموزش عالی و... هزینه می شود، اما با کمی دقت و توجه متوجه می شویم که این نوع آموزش ها از اساس زائد و موجب حیف و میل اعتبارات دولتی می شود، زیرا شما نمی توانید یک دانش آموز کلاس سوم راهنمایی را پیدا کنید که با قواعد و آنچه در این کلاس ها گفته می شود آشنایی نداشته باشد، چه رسد به معلمان و کارمندان دولت و دانشجویان. آموزش روخوانی قرآن هدف کلاس اول تا سوم ابتدایی است، در حالی که آموزش عالی برای دانشجویان دوره های کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد یک واحد پیش نیاز آموزش روخوانی برگزار می کند و یا آموزش و پرورش همه ساله دوره های متعددی را برای فرهنگیان برگزار می کند اما کماکان مشکل به قوت خود باقی است. علت اصلی این است که مشکل در نداشتن قواعد قرآنی نیست، بلکه مشکل در این است که افراد اصولاً قرآن نمی خوانند و این که آنها در طول زندگی به صورت روزانه قرآن بخوانند به صورت فرهنگ و رفتار درنیامده است.

همه ما نماز می خوانیم زیرا که از همان دوره طفولیت چشم خود را باز کردیم و پدر و مادرمان را مشغول نماز دیدیم و در نتیجه نماز خوان شدیم و یا پدر و مادر خود را مشغول خوردن سحری دیدیم در حالی که رادیو دعای سحر را زمزمه می کرد، پس همه ما روزه گیر شدیم. اما کودکان ما چند بار ما را مشغول خواندن قرآن دیده اند؟ آنچه باید مورد توجه متولیان اعم از برنامه ریزان و مجریان قرار گیرد همین مطلب است.

اجرای طرح تلاوت نور در مساجد کشور یکی از طرح های موفق است که باید مورد توجه و تعمیم قرار گیرد .

۴- از خودمان شروع کنیم

«اگر فرهیختگان کشور روزی یک صفحه قرآن بخوانند و در فهم آیات ساده و پرکاربرد آن کوشش کنند و تدبیر نمایند، این کار می تواند غوغایی برپا کند.»

مقام معظم رهبری: " قرآن را نه برای ختم کردن و به اتمام رساندن و نه برای نکته برداری و استفاده از آن در سخنرانی ها، بلکه برای دل خود بخوانیم و مانند کسی که برای یافتن داروی درد خود به داروخانه می رود، دنبال دواي دردهایمان در قرآن باشیم. هدایت ثمره قرآن است. "

۵- به آموزش قرآن با نگاه جامع بنگریم

آموزش روخوانی و روان خوانی صرف و یا کلاس حفظ قرآن یا آموزش قرآنت هر یک به تنهایی نمی تواند پاسخگویی نیازهای مختلف دانش آموزان و فراگیران باشد. امروزه نظریه «هوش های متکثر» ثابت می کند که «هر کس از ظن خود شد یار من». شاید یکی از رموز جاودانگی و جذابیت مجالس عزاداری حضرت سیدالشهدا یا مراسم شب های احیاء همین تنوع برنامه ها و فعالیت ها باشد که در آموزش قرآن نیز مدنظر است، اما فراموش نمی شود که اهداف براساس اهمیت باید مورد توجه قرار گیرد و هدف اصلی به وسیله اهداف فرعی تقویت شود.

۶- فعالیت های فوق برنامه باید مکمل برنامه درسی قرآن باشد

دانش آموزان در حالی در مسابقات قرآنی و معارف اسلامی شرکت می کنند که محتوای پیش بینی شده مسابقه را در مدرسه آموزش نمی بینند. در مقابل محتوای کتاب های درسی قرآن و دینی و سایر کتب که با دقت های فراوان از سوی پژوهش گران دفتر برنامه ریزی و تالیف کتب درسی طراحی و متناسب با نیازها و علایق دانش آموزان در کتب درسی قرار می گیرند، کمتر مورد مسابقه هستند.

به عنوان مثال: مسابقات قرانت و حفظ قرآن که يك فعاليت قرآنی از نوع تخصصي است هیچگاه جزء اهداف کلان آموزش و پرورش نبوده و نیست و در مقابل کسب مهارت روخوانی و روان خوانی قرآن به عنوان اهداف اصلي آموزش قرآن در دوره ابتدایی است. چه خوب است مدیر و مربی مدرسه به جای برگزاری مسابقه قرانت و حفظ مسابقه روخوانی قرآن کامل (برای کلاس های اول تا سوم) و روان خوانی (برای کلاس های چهارم و پنجم) قرآن کامل برگزار کنند و یا در دوره راهنمایی به مسابقه روان خوانی (ترتیل آموزشی) و درک و فهم آیات و عبارات قرآنی آن هم به صورت توأمان اهمیت داده شود .

۷- مهارت آموزی به جای قاعده آموزش

همان طور که در بند سوم گفته شد علت مهجوریت قرآن در جامعه این نیست که افراد با قواعد روخوانی و روان خوانی آشنا نیستند، بلکه اشکال در این است که اصولا افراد با قرآن مانوس نیستند و باید برای این مسئله فکری کرد. یکی از راهکارهای مهم در این زمینه توجه به مهارت آموزی به جای قاعده آموزی است. در جلسات موفق و معتبر قرآن کشور روش حاکم مهارت آموزی است.

استاد در صدر جلسه می نشیند و افرادی که به حلقه انس با قرآن نشسته اند هر يك چند آیه می خوانند و استاد اشکالات آنان را به صورت موردی و تلگرافی برطرف می کند تذکر می دهد. اما در مدارس و کلاس های قرآن این قواعد قرآن هستند که محور آموزش هستند، معلم ارتباط يك سويه داشته و معمولا متکلم وحده است. و آنچه که بیش از همه مورد غفلت قرار می گیرد این است که قرآن کمتر خوانده می شود .

۸- اجرای کامل برنامه درسی قرآن

مهمترین عامل عدم موفقیت برنامه ها و طرح ها از جمله برنامه درسی قرآن در آموزش و پرورش و به ویژه در دوره ابتدایی، عدم اجرای کامل برنامه های پیش بینی شده است.

در برنامه درسی قرآن چهار عامل مهم زیر باید در عرض هم اجرا شوند تا اهداف محقق شود.

۸-۱ معلمان و مربیان مدارس باید با ابعاد و اجزاء برنامه درسی قرآن آشنا شوند و مهارت لازم را در آموزش قرآن به دست آورند.

۸-۲ وسایل آموزش از قبیل لوح آموزشی، نوار آموزش قرآن معلم و دانش آموز، کتاب راهنمای تدریس معلم، ضبط صوت بایستی فراهم شود تا آموزش با اختلال روبرو نشود.

۸-۳ به نقش خانواده در آموزش توجه شود. بیش از يك پنجم آموزش بر عهده خانواده است. مواردی که باید

خانواده ها درباره فراهم آوردن زمینه های لازم آموزش قرآن به آن ها توجه کنند، در مقدمه هر يك از کتاب های درسی دانش آموزان آمده است. خوب است معلمان در آموزش خانواده به شیوه زیر عمل کنند:

اولا) به صورت کلاسی از والدین دعوت به عمل آید (ثانیا) نمونه ای از روش آموزش قرآن با حضور دانش آموزان برای خانواده ها اجرا شوند تا آنها با حلاوت و همچنین ریزه کاری های آموزش آشنا شوند.

ثالثا) موارد گفته شده در مقدمه کتاب برای ایشان بازگو گردد.

رابعاً) با خانواده ها میثاق شفاهی بسته شود که آنها هم روزی يك صفحه قرآن بخوانند تا این فرهنگ به کودکان منتقل شود.

۴-۸ مدیران مدارس توجیه لازم را در زمینه آشنایی با برنامه درسی قرآن شده باشند و همچنین با روش های ارزشیابی نظارت و پشتیبانی مستمر از برنامه درسی قرآن آشنا باشند، از عوامل موثر در رفع مهجوریت، استمرار در بازدید و حمایت از کلاس های قرآن است .

۹- بین فعالیت ها و آموزش های عمومی قرآن و فعالیت های تخصصی و فوق برنامه تفکیک قائل شویم. حوزه های علمیه، سازمان صدا و سیما، نهضت قرآن آموزی، سازمان تبلیغات اسلامی مرکز توسعه و ترویج فعالیت های قرآنی و وزارت آموزش و پرورش باید به این نکته توجه کنند که متأسفانه روند فعالیت های قرآنی به جایی عمومی شدن به سویی تخصصی شدن حرکت می کند و روز به روز شاهد این مساله هستیم که ارتباط عموم مردم با قرآن کم تر و کم تر می شود.

البته این مطلب به معنای آن نیست که نباید فعالیت ها تخصصی شود بلکه باید توجه شود که فعالیت های تخصصی هم باید روز به روز ساده تر و عمومی تر شود. مخصوصاً مراکزی که در این زمینه مسئولیت اصلی و مستقیم را دارند باید در اهداف و روش ها تجدیدنظر نمایند .

۱۰- در پایان از همه خوانندگان و بویژه دست اندرکاران در حوزه فعالیت ها قرآنی عاجزانه خواهشمندم با توجه به اهمیت و جایگاه قرآن، به خود اجازه ندهیم که غیرکارشناسانه درباره فعالیت و برنامه ها اظهار نظر کنیم. هر کس با توجه به تخصص خود و با رعایت شأن و جایگاه رفیع قرآن در جامعه مقدس و اسلامی اقدام به نقد منصفانه کنیم و یکدیگر را تخریب نکرده و در عوض مشفق و یاور همدیگر باشیم.